

August Varenius Caeso Nissenius

[...] i. e. Theologiae Iudaicae Elenchus Ex Scriptura Ebraica unius Esaiae In mysterio maxime SS. Trinitatis Et Dispensationis : Abarbineli, Iarchio, Kimchio, Aben-Esrae caeterisq[ue] Rabbiniis oppositus

Rostochii: Kilius, 1647

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn772393044>

Druck Freier Zugang

Verf.: C. Kissenius

A. Varenius/a
R. N. theol. 1647.

כובע ושע ויהי
כנגד מכחשו אמנות השלוש
ולידתו מרום

i. e.

THEOLOGIAE
JUDAICAE ELENCHUS

EX SCRIPTURA EBRAICA

unius

ESAIÆ

In mysterio maximè

SS. TRINITATIS

ET DISPENSATIONIS,

Abarbineli, Jarchio, Kimchio, Aben-Esrae
cæterisq; Rabbinis oppositus,

Quem

Ex prælectionibus in Esaiam privatis de-
promptum, elaboratum,

DEO ASPIRANTE GRATIAM

In inclusâ Rosarum,

PRÆSIDE

Viro Clarissimo & Excellentissimo

DN. M. AUGUSTO VARENIO,

SS. Ling. Prof. Publ. Promotore, Præ-
ceptore suo promptissimo; fide-
lissimo

Publica disquisitioni exponit

GOESO NISSENIUS, Slesvicensis.

In Auditorio Majori ad d. 31. Decembr. hor. matut.

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI KILII, Acad. Typogr. Anno 1647.

Reverendâ admodum Dignitate, Amplissimâ
Auctoritate, sapientiâ divinâ humanâq;
Excellentissimis, Clarissimis,

DNO. JOHANNI REINBOTH,
SS. Theol. Doctori celeberrimo, utriusque Du-
catus Slesv. & Holsat. terrarumq; adjacentium Superin-
tendenti Generali meritissimo. nec non Ec-
clesiæ Gottorpiensis Concionatori
fidelissimo.

DNO. PAULO P. F. SPERLING,
Præposito Ducali Ecclesiar. in Præfecturis Hol-
sat. Pastori Rectoriq; Bordsholmensi vigi-
lantissimo, meritissimo.

DNO. JOHANNI ADOLPHO BECCERO,
Ecclesiarum Serenissimi Ducis Slesv, Holsat.
Commissario Generali, Patriæq; Consuli
Dignissimo, Gravissimo,
VIRIS

*De Christi Ecclesiâ, & Republicâ literariâ
optimè meritis,*

Dominis, Mecænatibus & Evergetis suis
Felicitem

בקרבו זו חתימה
עם שמחת ראש השנה

Cæso Nissenus.

M Esiam venisse negat Judæus apella
 Tu venisse doces, divino codice nixus
 Nissene, à nunquam mendacis credulus
 Pendens. Se ceterur tenebras qui lampada spernit, (ore
 Divina lucis: tibi cœlica dogmata lux sunt.

Johannes Quistorpius D.Th.

Facult. Senior, & Superintendens
 h. t. Academiæ Rector.

Commensali suo suavissimo

DN. COESONI NISSENO,

contra Judæos Disputanti.

Sunt aliquam multi, qui plurima *scire* laborant,
 Ut soli hoc habeant, plurima *scire* sibi:
 Sunt aliquam multi, qui plurima *scire* laborant,
 Ignaro ut possint vendere *scire* suum;
 Sunt aliquam multi qui plurima *scire* laborant,
 Ut tantum hos alij plurima *scire* sciant;
 Sunt aliquam multi qui plurima *scire* laborant,
 Ut *scire* hoc homini serviat, utq; Deo.
 At tu, multarum COESO, scitissime rerum
 Aonio fovit quem bene Musa thymo.
 Primus in extrema numerari classe mereris:
 Non tibi habes soli plurima *scire* suum;
 Sed Jovæ in laudes doctæ de ponte cathedræ
 Publica publicitus verba docere studes.
 Perge ita: *scire* tuum vulgato) scientior unquam
 Sic te nullus erit; Laurea munus erit;

M. Lucas Bacmeisterus,
S.S. Theol. Professor.

Ad

*Ad Eximiam & praestantem pietate, modestia
eruditione Favorem.*

DN. COESONEM NISSENUM,
RESPONDENTEM.

Sic decet & fas est virtutis ad ardua templa
Scandere: Sic crescit religionis opus.

Monstris facta atas, quid non recutitus Apella
Evomit in sceptrum, maxime CHRISTE, tuum.

Tu contra Trinumq; Deum, verumq; IESCHUA
Propugnas, acrem militiamq; paras.

Unus IESCHATAH defendis IESCHA JEHOVAN
Armis: HEBREUM sic decet ire Virum.

Macte Deo NISSENE! Hebreos excole fontes:
Aeterna & vera est qua venit inde salus.

M. Augustus Varenius, S.S.

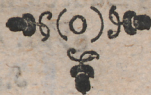
Ebraic; Lit. Prof. Ordin. &
Disp. Praefes.

VOces qui spernit, Triados vix dogma probabit;
Illas RESPONDENS, Hoc penetrando, probas.
Verus monstratur nunquam sine fonte Redemptor
Judaeo; Assumptis fontibus ecce patet.

*In honorem Eximij Dn. Respondentis, veram ad
Theolog. Sacra Philologias amore, viam ad-
fectanti deproperab.*

M. Johannes Hempelius,

תפתח ארץ ופרו ישע

THESIS I.

I quis religionem Judaicam, qualis obinuit sub Prophetis, quin & qualis fuit proximis ante Christum natum seculis cum Synagogâ Judaica post- Hierosolymitanâ adusque nostra tempora comparaverit, fatebitur, modernam hanc Apostaticam esse, & dudum jam descivisse, non à primâ saltem; sed & posterioris, & Messia nostri in carnem nati temporibus propioris Ecclesiæ Judaicæ doctrinâ, quod ex solâ Paraphrastarum celeberrimi, tam Judæos inter quam Christianos Jonathanis, quâ præcipuos fidei articulos collatione liquiddò constare poterit; Quin & religionem nostram Christianam non saltem vetustissimæ Ecclesiæ Judaicæ: Sed & illius, quæ Christi secula proximè antecessit, & Jonathanis tempore floruit Judaicæ Synagogæ in præcipuis orthodoxæ fidei capitibus habere testimonia constabit ex illis, quæ utrobique cum in mysterio θεολογίας, tum etiam in illo τῆς Οικονομίας in antecessum monebuntur.

2. Synagogam igitur Judaicam Jonathanis adhuc tempore שלוש הפנים באהדות היות in essentia divina unitate Trinitatem Personarum piè credidisse ex ipso Jonathane evincitur. Filium Dei vel trecenties גבורתא itemq; רוי מימרא dicit: Utrique tribuit aliquoties & prætimis Esai. 45. vers. 12. עבדך שמיא ובריות ארעא ואנשא עלך Δυναμω igitur δυναμω & εὐαγγελίου & εὐαγγελίου & εὐαγγελίου, quem non nisi Deum oportet esse, illum intellexisse, ne dubitare quidem licet. Quin expressè nomen Dei gloriosum tribuit illi מימרא. Sic Esai. 10. v. 20. עבדך יי Propheta de reliquiis Israelis prædicit fore, ut innitantur ל קרוש ישראל Hic Chaldeus Jonathan fore dicit, ut innitantur על מימרא רוי. Sic quod dicitur C. 45. 15. 16. גושע ישראל ביחוד

ישראל ונתפריק מימרא ריי פורקן Jonathan reddidit: ביהות
במימרא ריי יוזרקו וישתבחון כל Sic v. 24. & 25. עלמיה
כיי יצדקו כל זרע ישראל / Propheta dixerat, זרע ישראל
sunt talia loca plurima, quæ recensere, nec temporis, nec instituti
mei ratio permittit.

3. Verùm enim verò hic nostrorum temporum dudum jam
degenerarunt Judæi: in credendo τῆς θεολογίας mysterio et-
iamnum quorundam majorum exemplo ἀντιλέγοντες καὶ
βλασφημούντες, cujus quidem σιλησιγραφίας occasionem ipsi
sibi sũunt, ex S. S. Trinitatis in V. T. implicita magis revelatione, Tri-
theismi imaginatione, modi ineffabilis scrutatione, toties imperatã
unius Dei adoratione, cũ aliàs, tũm vel maxime in קש Deut. 6.
v. 4. quam magnã cum devotione matutini, Vespertini recitant,
& eo ipso beatitudinem sibi promittunt, ut constat ex כל רבון
אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבין ערב ובקר ואומרים פעמים בכל יום קש
quã his verbis claudunt: אומרין פעמים בכל יום קש

4. Tantum verò abest, ut illud קש Trinitatem Personarum
infirmet, ut potius vel Antecessorum suorum iudicio illud vehe-
mentissimè confirmet. 1. Nominis divini triplicatio. 2. Literarum
insolentium geminatio. 3. Vetustiorum Rabbinorum expositio cu-
jus pars non obscura est illa, quæ ex libro Zohar adducitur, ubi ad
primum ׀ Rabbinus quidam scribit: Hic est ׀ antiquus, qui est
principium omnium rerum antiquus antiquorum, & dicitur Pater.
Ad אלהינו Deus noster, profunditas fluminum & fons scientia-
rum, quæ procedunt ab illo Patre & vocatur Filius. Ad tertium
׀. Hic est Spiritus S. qui à duobus procedit, & vocatur mensur
voci. Hic אהרן est, ut unum cum altero concludat & colliget. Hoc
arcanum non revelabitur, donec venerit Messias. Frustra igitur Ju-
dæi precibus supra memoratis addunt: Benedictus Dominus Deus
Israel, Rex seculi, qui non fecisti me Christianum.

5. Quod diximus illam פניש פניש religiosè venerandam
esse באחרות הויות adeoq; concedendam in divinis Trinitatem
Personarum, id, uti cætera omnia, non nisi ex Esaiã Hebreo demon-
strare, nobis propofitum est: qui proinde non tam numero, quã
pon-

pondere certaturi, primò omnium in Theatrum producimus locum ESAIÆ LXIII. à v. 7. ad 11. usque.

6. Est hic specialis Pharascha, cujus argumentum sistunt voces primæ v. 7. **הסרי יי**. Hic notandum monstramus 1. distinctam Personarum in unâ Essentiâ Trinitatem. 2. Divinarum operationum & singulis illis & uni Deo particularem appropriationem, ut sicut per illam distincta personalitas, & singularum Personarum divinitas, ita per hanc ejusdem numero Essentiæ identitas verificetur. Quod diximus per partes ostendemus;

Igitur sistimus 1. argumentum nostrum Anti-Judaicum.

הראיה א

עלו סכרשי אמונה שלוש

כל הכתוב אשר בו בפרט משלש הק// בה וכן מושפך
שלוש גם אזכרות הנברלות גם פעולות פרטיות
ואלהיות מוכרח ששם מסומן וגם מפורסם שלוש
הפנים בפני עצמם נכדלים אף גכ כישות מאוחדים
וכלם אלהים:

כי אם כלם יש בפרשת הסרי יי איש על דגלו

כשמוכר במאוהרים:

למען יצא לגו מזה שבפר/ זו מפורסם נס שלוש

פנים שבאלהות וג/

7. 2. In specie hic attendenda erit, divina, quæ est inter Orationis Propositionem in v. 7. & Confirmationem, analogia; Scilicet sicut in Propositione manifestè obtinet gloriosi Tetragrammati triplicatio (distinctè enim ponuntur celebrationis Objecta 1. **הסרי יי** per Mahpach cum Peshk. 2. **תהלות** per Sakephkaton, 3. **גמילות יי** per Tiphcha; Ecce hic Jehova, Jehova. Jehova, adeoque propositio est, celebranda esse divina à totâ SS. Trinitate in Jraelem collata beneficia) ita in Confirmatione manifestè obtinet illius triplicationis explicatio & applicatio 1. ad Personam Patris in v. 8. & 9. adusque Rebhia, 2. ad Filium in v. 9. 3. ad Spiritum S. à v. 10. quibus singulis divina singulariter vindicantur beneficia,

אל

2 A

ut ita tota confirmatio non sit nisi propositionis distincta explicatio, Utraque autem conjuncta S. S. Trinitatis luculenta confirmatio.

8. Hæc quamvis evidentiæ sint, persequimur tamen Prophetam, qui post הכוונה הכוללת & triplicatum Schemhamphorasch, adeoq; generaliter indicatum jam SS. Trinitatis mysterium in ipsâ propositione, descendit ad specialem celebrationem Personarum singularium, & beneficiorum singularium, quorum omnium ponit 1. Fundamentum in v. 1. m. 2. sc. שמי שמי &c. hoc est, τὰ ἀρχαῖα ἐλέες θεῶν ἡμῶν, vel οἰκτιρμὰ τῶν θεῶν. 2. Subjectum, Deum Trinuum. 3. Objectum Israel, adeoq; in specie monstramus Personarum in Divinis Trinitatem, singulariumq; Divinitatem: Sic igitur sistit sese Persona primò Patris in voce primâ v. 8. וי, ubi Pascha posterius est orationis subsequentis signum: Prius subjecti latentis argumentum: ut ut primariò prius sit propter vocem penacutam: Alterum propter sequelam, sedemq; Regis hujus genuinam.

9. De primo Jehovah prædicat 1. Israelitarum in populum assumptionem v. 8. 2. admirabilem eorundem servationem. 3. Ineffabilem erga hunc populum affectionem, v. 9. adusque Rebhia, distinguentem Personam Patris, ab illâ, quæ nunc sequitur, Filii. Illustre autem est id, quod in inciso hoc Rebhiato determinatur, beneficium, cujus respectum geminat קרי & כתיב quâ vocem יה Cujus hæc vis est. Das Gott auch wenn er die Israeliten gesüchtiget/kein feindliches / sondern ein väterliches Herz in ihnen getragen/ vnd mitten in ihren vielfältigen Nöthen ihnen nicht Feind gewesen (hoc docet ה scriptum) sondern vielmehr in ihren so grossen Engsten ein herköliches Mitleyden mit ihnen gehabt; Ja ihm selbst sey gleichsam Angst gewesen/ (quod docet יה lectum) ut ita stupenda divinæ iustitiæ & misericordiæ connotetur temperatura.

10. Sic commemoratis beneficiis DEI Patris, progreditur Propheta ad beneficia Filii, quem של הקבה פנוי מלאך vocat, & ab ipso Patre cujus פנים sunt in hoc מלאך, vel, ut de Eodem alibi loquitur S. S. cujus essentia & majestas est in interiori hujus Angeli, qui proinde est ἐκὼν τῶ θεῶ καὶ χαριστικὴ τῆς ὑποστάσεως

σας αὐτῆ, distinguit, non dissentiente Jonathane מלאך שליח
 וי קרמח (כ) & tamen huic realiter distincto à Patre, idem tribuit
 beneficiũ Spiritus S. *salvare Israelitas*, evidenti & veræ huj⁹ divinita-
 tis & Essentiæ identitatis argumento, propter quã οὐ δύναται
 ὁ πατήρ ποιῆσαι ἀφ' ἑαυτῆ εἰάν μη βλέπη τὸν πατέρα ποιῆντα
 Item, quod uti operationum, ita essentiæ in divinis non sit ὁμοιότης :
 sed ταυτότης.

II. Non permittit instituti ratio ut illustrem מלאך פנים ὁνο-
 μαθεσίαν hic expediamus: Tantũ igitur notamus I. exposi-
 tionem Raschi: הויה מוכאל שר הפנים ממשמשי לפנוי
 R. Kimchi: שכשל יכותו של מקום מסבב סבות להושיעם
 והסבה תקרא מלאך והסבות יצאו מלפניו לא שיהו מקרה
 Resp. ad J. Vel per Michaelẽm & Principem faciei Domini intelli-
 gitur *Angelus increatus, æternus DEI filius: Vel Creatus*: Priori mo-
 do expositio conceditur; Posteriori uti intendit Rabbini, tollitur,
 tum 1. ab ipsâ singulari denominatione, quæ nullibi de Angelo
 creato obtinet, tum 2. ab ipsâ Prædicatorum in v. 9. divinitate, &
 3. Eorundem ad verum Deum Israelis, tum aliàs, tum in Deutero-
 nomio C. 32. v. 11. 12. 13. appropriatione. Ad secundum: si uti ap-
 paret רוק respicit locum Pl. 34. 8. idem per idem probat: 2. Hic An-
 gelus facierum Domini subjectum est prædicati הושיע, cui pro-
 inde non סבות, sed מסבב סבות respondet, juxta collationem
 Rabbini.

12. Nec minus & divinitatem Filii, & Personalitatem Spiritus
 S. ejusdemq; divinitatem confirmat id, quod de Spiritu S. nunc præ-
 dicat Propheta: והמרו מרו ועצבו את רוח קרשו. Supponi-
 must. 1. in קרשו respicere מלאך פנים. Igitur *Spiritus Angeli*
facterum est ille, qui hic à rebellibus Israelitis exacerbatus, & ad
 iram doloremq; est provocatus. 2. Objectum principale murmu-
 rationis, rebellionis, exacerbationis Israelitarum in amplissimâ Le-
 gis Historiâ non Moses vel Aaron: Sed tantum J E H O V A H me-
 moratur Igitur dum hic illius exacerbationis objectum Sp S. poni-
 tur, annon ejus ὁμοσιὰ cum Patre & Filio, veraq; divinitas &
 Personalitas probatur? 3. Probandum autem adversarius ullibi per
 רוק קרשו notari Mosis spiritum, maxime cum non sit in fontibus
 רוק

רוח קדוש i. e. Spiritus Sancti ejus uti habet Vulgatus, sed Spiritus sanctitatis, hoc est, Sanctus. 4. ille intelligitur per קדוש, qui toties irritatus, & exacerbatus à rebellibus Israelitis, *mutatus est illū in hostem, & pugnavit contra eos.* At non Spiritus Moſis, qui toties pro Israele interceſſit, pro eodem ἀνάθεμα εἶναι ἀπό Θεοῦ petiit, qui in multā longanimitate murmurantes etiam Israelitas toleravit; sed Jehovah, ipſus Dominus Israelis est ille, שׁ יחפך להם לאיב ונלחם כם. E. Spiritus S. hic non est nisi ipſe Dominus Deus Israelis. Addatur 5. Verſus hujus capituli II. & vel maximè 14. רוח יי תנחמו כבחהם בכקה תרה DEO Israelis majesticè tribuit Moſes Deut: 32. Nobis anguſta materia in illuſtri hoc loco imperet מן. Sit ergo

LOCUS II. *Eſai. XLIIIX. v. XLVI.*

ועתה אדני יהוה שלחני ודוהו:

Argumentum contra Judæos formamus tale:

מוצרך מכל צד שאי שני השולחים טובדליו
 מאחד ששלוח שם סימן שלוש הפנים/
 כי אם כהרות אלהות וש כלם/
 למען גם כא/ אל/ וש שלשה הפנים:

13. De Oratore maximè hic quaeritur, Judæis pro Eſaià: Nobis pro Meſſià pugnantibus, idq; tali argumento: Ille est גושן הים hujus Propositionis, qui est נפשן prædicatorum à v. 3. adusque 16. At hic non nisi verus Deus E. Nec tamen hoc loco Pater; Nam 1. manifestè illi contradistinguitur. 2. Nunquam Pater mitti dicitur: Nec spiritus: Is enim unà cum Adonai hic mittit E. DEI Filius, vel ille, qui in verſu statim ſeq. Dominus redemptor & sanctus Israelis saluatur. Major fundatur in infallibili verſuum ſequelà: Minor in Prædicatorum naturà, conf. ex multis v. 12. 13. 14. ubi mirabilem mundi Creationem, futurorum multū ſeculū ante prædictionem, Cyri vocationem, Babylonis expugnationem, & Israelis ex illo liberationem ſibi tribuit DEI Filius, qui præterea, ne quid miſſionis memoria detrahat divinitati, diſtinctè vendicat 1. æternam ſuam ante omnem Creaturam existentiam in v. 6. m. 1. אני מעת היותה שם 2. Miſſionem ad liberandum genus humanum,

num, cum futuram in m. 2. ubi notetur Rebbia in particulâ רעתה,
 cujus ratio est, illa actuum memb. 1. & 2. distincta oppositio: &
 præterea אלהות אין להקביל את שליחות לאלהות Canon est עַי טָפְ
 תִּים Οικονομίας μυστηρίων. Si quaratur de Missionis huius speciali
 ratione: Resp. contra Abrabnielem: תכלית השליחה היא
 תכלית הגשמה הוא Porro נהגשמה זכן המשרה.
 contra בשולים עצומים Atque ex dictis licebit petere הגאולה
 Glossas Rabbiorum, de quibus hic verius dici poterat, quod
 de nostrâ Christianorum religione mentitur R. Abarbinel:
 עוקרי אמונתם הם גמנעיים בעצמם non movebimus jam,
 illam Camarinam: Consulat cui id videre lubitum fuerit unum
 Kimchium in hunc locum:

14. Addimus tantum Paraphrasin Abrabnielis אמר הנביא
 לא יוכל אדם להכחיש זה דכ כי לנא מראש בסתור
 דברתי דל כשהתחיל נכוכדנצר להחגבר עי לא היו
 הנבואות נסתרות בעונינו כשהנביאים יעדו על באו
 ולכן אמר הנביא יש/ על עצמו מעת היותה שם אני
 דל מעת שנגזר חרבן ירוש/ כד נבו/ אני נבאתי אותו
 בפרסום גדול וגם עתה בחרבן בבל ובמעלה כודש
 ה/ אלקים שלחני ורוחו וג' Respondemus כלו כמוץ אשר
 תדפנו רוחי בנין קשקשום ש מוקדמו משוגגת שאמד
 הנביא ישעיה על עצמו כשמביאר במעליותא ומה פירוש
 סעת היותה שם אני דל בבאתי ואיך ואמד כנגד הנבוא
 ששליחותו בחרבן בבל ובמעלתו של כודש וכל שכן
 או פני ועתה אל פני מעת היותה שפנים לה אושה אל
 רעותה:

LOCUS III. ESAIÆ VI. v. 3.

קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות:

*Argumentum nostrum contra Rabbios hoc loco
 tale est.*

כל המקום שבו אזכרה משלשה שכל אחת ואחת בנקוד
 טעמים נפרשה ובלשוו רבים|בפרסום גדול מבוארה
 הוצרך להאמין שנסתרה בו ישות והמצואות האמתית
 שלוש

שלוש פנים יכי אם בואראה ארת ארני יש כלו ולמעונו

15. Disputatur apud Hebræos de vero ordine hujus Prophetæ, & annon hoc ipsum caput debuerit esse ordine primum, quod in illo describatur & illustri manifestationis gradu confirmetur Esaie ad munus Propheticum vocatio, & in specie in v. 8. Resp. Thalmudistæ & quidam alii audaçter quidem id defendunt, sed sine rationibus; Etenim ad rationem illam de vocazione Prophetica respondemus: אין הוא שליחות הכללית אל הנכונה כי אם פרטית אל התוכחה. Igitur eversâ illorum ratione, evertitur item illa opinio; Videatur R. Kimchi in Præfatione Prophetarum & R. Abarbinel in quaestione 1. & explicatione ejus rectè contradicens, & rationes suorum sapientum non esse ראיות הכרחיות ad id probandum affirmans. Rationes nostras dabimus in conflictu. Nunc saltem addimus caput hoc sextum non potuisse esse primum, siue spectes materiam siue temporis circumstantiam.

16. Argumentum verò Trinitatis contra Judæos confirmat. 1. קדושה משלשה 2. Personam à Personâ distinguens accentuatio; sic Darga cum Pefick determinat primum קד, Tebhir secundum, Tipcha tertium. Frustra sunt, qui alias rationes triplicati divini nominis fingunt: magis errant, qui hic הלשון ררך & Pleonasmum statuunt, quibus in conflictu respondebimus. Petrus Galatinus se in Targum Jonathæ super caput 6. v. 3. Esa. legisse asserit: קדוש אבא קדוש ברא קדוש רוחא קדושה. At hodie aliter legitur versus ille in Targum Jonathæ: קדוש בשמי מרומא. עלאה בית שכינתיה קדוש על ארעא עובר גבורתיה קדוש: Quam Jonathanis interpretationem etiam R. דק expositioni suæ subjungit: זכר שלשה פעמים קק כנגד שלשה עולמים עולם העליון והוא עולם המלאכים והנשמות ועולם שתיכון והוא עולם הגלגלים והכוכבים ועולם השפל והוא העולם: אנשים. Addit ורת, subjungens illam, quæ supra recensita, Jonathans explicationem: ut si illa, quam Galatinus adducit ab antiquis exemplaribus robur haberet, utrumque & Chaldaum & Kimchium, hoc in loco corruptum esse, dicere liceret. Nos interim hanc

hanc Jonathanis Paraphrasin etiã admitti posse arbitramur, modo dextrè explicetur. Neq; enim tollit, ad Trinitatem personarum, respectum. In Commentario autem R. Kimchii id agnoscimus, quod fatetur rationem triplicati nominis esse aliquam Trinitatem, & exinde tanto facilius illum conviacimus, dum in excellentissimã Trinitate subsistimus.

17. Trinitatem porrò hic confirmat oratio pluralis in v. 8. Quis ibit nobis, ipse dicit **אנני**. in illo est pluralitas, quam Trinitatem, eamq; Personarum esse ex argumentis superioribus firmiter probatur. Qui locutionem pluralem exponunt per singularem nugantur, & à suo Rabbinò refutantur prolixè in Genes. cap. 1. vers. 27. Qui orationem hic cum Angelis esse autumant, errorem multiplicant, dum 1. Vocem **אנני** hoc in loco etiam de Angelis exponunt, Dominum Exercituum Majestaticè se revelantem cum ministrantibus Angelis vel: **קדושין שמשק** confundunt. 2. Angelis tribuunt *Missionem Prophetæ*, & quæ alia absurda.

18. Hic calamum ponimus, maximè cum Trinitatem in divinis, eandemq; Personatum sãtis superq; illis, quos contra pugnamus Judæorum Magistris, demonstratam jam dederimus. Longè quidem plurimas ex Esaia pro nostrã Thesi conclusiones, eruere licuisset, scil. ex Cap. 13. v. 19. c. 42. v. 1. c. 54. v. 5. c. 61. v. 1. Sed hæc coram expediemus.

19. Atque aded ad alterũ **ὁμολογεῖται μὲν ἐν τῆς ὁσε-
βείας μυστήριον** nunc descendimus, ubi rursus nostrorum Judæorum, non tantum à Prophetica sed & posterioribus seculis frequentatã synagogã Apostasiam animadvertimus. Ut de posteriori prius dicamus, conferemus unum Jonathanem Targumistarum excellentissimum, idq; in aliquot Esaia locis. Quando igitur in cap. Esa. 4. v. 2. est Vaticinium de **צמח**, Jonathan constanter dicit hunc fore **משיחא ריי**. Messia s. unctũ Domini: **די בערנא**. Nec terrenum quendam vel Regem vel Principem, ut Hiskiam illum intellexisse patet exinde, quod **על ערר** de spirituali liberatione & sanctificatione **כל רכתיב לחיי עלמא** v. 4. hoc & plurima alia Vaticinia explicet. Sic Esa. 9. magnificã est de **ילך ילך לנו** Prophetia. Jonathan

B

nathan hunc Puerum Messiam futurum dicit, verumq; Deum. Ita enim *וְיָבִיא אֹתוֹ לְנָא כִּרְאִי הָאֵלֹהִים* locum illum: לנא וקביל אוריתא עלותי למטרה ואחקרי שמוה מן קדם כפליא עצה אלהא גברא קים לעלמא משיחא דיי ביומוהי: Eundem verò, quem illi pro vero Deo agnovisse, patet tum ex illis, quæ supra memini locis, tum ex Esa. 28. 5. loco illustrissimo, Judæis iterum atq; iterum opponendo, ubi in Hebræo habetur יְהוָה יְהוָה צְבָאוֹת לְעַמְּתָא צְבָאוֹת יְהוָה.

At Jonathan Dom. exercitiū dicit fore Messia: sic ejusdē *ἐνσωματωσεν* descripsit in translatione c. 11. v. 1. ויצא חטור מגוע ישיונצר. מששיו יפרח משיחא מבני בננהי? מלכא? pergit: משיחא מבני בננהי רוחנית רוחנית: idem caput רוחנית eleganter ad Messiam accommodat versum 6. ביומוהי דמשיחא דישואל וסגן שלמא בארעא & vers. 10. ביום ההוא שרש ושי אשר עומד לנם עמיה. אלו גוים ודרשן עתיד דיקם אר: filius filiorum Jesse בר בריה דישו: לעמיה ליה מלכו ישתמעון:

20. Nos verò, ut *ὁ θεὸς οὐκ ἐπινοεῖται μὴ ἕνα*, feliciter expeditamus, explicandum sumemus non nisi locum unicum.

ESAIÆ IX. à v. 1. ad 7.

Hinc Argumentum deducimus tale Ebreum contra Ebreos: הר/ על הגשמתו ימלאכתו שר/ חמשיח: הוא שבהיותו פלא וועץ אל גבור אבי עד שר שלום ילד לנו ויחית עול סבולנו מטה שכמנו ושבת הנוגש בנר כיום מדין ושמשרה על כסא דוד ושלומו אין קץ לו לשתכון מעתה ועד עולם הוא גם יהיה גם אדם גם מושיע יגם מלך אמתי ורוחנו: משיח בן דוד הוא שבהיותו למ/ גו

Ita autem procedit hic Propheta, ut 1. statui gratiæ præmittat statum extra gratiam, vel Christum, ubi non est nisi horribilis vid. v. ult. C. 8. cui subjungit 2. statum gratiæ distinctè prædicens I. Generis humani per Messiam visitationem gratiosam v. 1. 2. II. Liberationem spiritualem & potentissimam v. 34. III. Filii Dei incarnationem stupendam, totamq; Regis Personam, v. 5. 4.

v. 5. IV. Regni ejus instaurationem majestaticam & confirmatio-
nem validissimam, quæ omnia certò futura docet subjuncta clau-
sula קנאת יי העשה זאת.

21. Quæritur, 1. an in v. 1. c. 9, sit כש // כה. Resp. Non plane,
scilicet subjectum Propositionis, quod est in memb. 1. respicit ma-
ximè illum populum, qui specificatur in v. ult. c. 8 & inhabitabat
terram Zabulon & Naphtalim, viam maris. Subjectum Proposi-
tionis, quod est in m. 2. generalius est illo membri prioris, respiciens
sc. omnes gentes in umbrâ mortis sedentes. Docet illum respec-
tum 1. articuli ה in solo subjecto priori gemina repetitio. 2. Vo-
cum חשך & צלמות item ישב & הלך Pl. 2. in subjectis & ipsorum
Prædicatorum utriusque propositionis collatio; 3. Significationis
vocum utriusque membri ad complementum applicatio. 4. Acce-
dit apud Christianos N. T. allegatio; quando enim Christus relicta
Nazareth dicitur venisse Capernaum, in fines tribus Zabulon &
Naphtalim, & ibidem publicè prædicasse, tunc impletum esse dici-
tur, quod hic per Prophetam prædicitur, Matth. 4. 14. 15. & 16.
5. Comprobat id Jonathanis Paraphrastæ expositio, qui vocè העם
subjectum propositionis prioris reddidit per בית ישראל
subjectum autem membri posterioris per ותבין כל בארענת
וטלמותא omnes sedentes in terrâ umbræ lethalis. Errant
igitur expositores Rabbini, qui utriusque membri eundem
volunt esse sensum, eundem respectum ad solos scilicet Judæos
vel tribum Judâ, cæteris exclusis. Prædicatum propositionis prioris
est, *videre lumen magnum*. Kimchi ita interpretatur: שבט יהודה
ובנימין שהיו הלכים בחשך ראו אור גדול במפלת
מחנה אשור

Qui Christum profiteamur, non possumus aliter, tum generali Pro-
phetæ intentione, tum speciali hujus Prophetiæ cum textu præ-
cedenti connexionione, tum hujus ipsius vaticinii speciali resolutione,
tum N. T. autoritate moti, quin de promisso Messia & gratiosâ ge-
neris humani liberatione hoc tam illustre Vaticinium exponamus.
Hic igitur notatur, quod lumen magnum Messia in sacris appro-
priatur, qui lumen Gentium dicitur Esa. 42. v. 7. c. 49. v. 6, pro-
pter illam scilicet, quæ est in m. 2. hujus versus rationem, Conf. lo-
cus illustris Esa. 60. v. 1, & 2.

22. Ex

2 B

22. Ex illâ Messîæ apud Judæos & Gentes manifestatione ori-
batur Christi anorum ex Judæis & Gentibus multiplicatio, & 2. læ-
titiæ spiritualis magnitudo, quod utrumq; , ut *μεγαλα*, educitur
ex v. 1. m. 2. Cujus hæc est literalis explicatio: Multiplicavisti hunc
populum (ex gentibus & Judæis concretum sc. dum ô Messîa re-
Judæis & Gentibus, diverso tamen manifestationis gradu revelasti,
multos inde convertisti; hætenus memb. 1.) lætati sunt coram-
Te, sicut gaudio Messis, sicut exultabunt filii hominum vel mili-
tes in partiendo illos prædam. Notetur hic regula trita & Prophe-
tis usitata: עבר במקום עתור, quæ ipsa tamen non facit Enal-
lagen, cum ratio illius fuerit Prophetiæ evidentiæ & complemen-
ti futuri certitudo.

23. Quæritur maximè de quibus explicanda sit vox הגרי R.
Kimchi, aliiq; exponunt de solis Judæis, secuti Jonathanem, qui
reddidit hunc versum: אסגיתא עמא בית ישראל. Christiano-
rum plurimi ferè de solis Gentibus explicant, quomodo & Luth-
rus, du machest der Heyden viel. Rectius vox illa de Judæis &
Gentibus ad regnum Messîæ conversis explicatur: docet id expres-
sè articulus ה respectum suum involvens ad præcedentem ver-
sum, & ipse hujus versus cum primo nexus; scilicet illi notantur
voce הגרי, qui in v. præcedenti dicuntur ambulasse in tenebris &c.
At illi erant Judæi & Gentes. E.

24. Gaudii magnitudo describitur formaliter in inciso 2. ubi
difficultatem facit diversitas lectionis & scriptionis. Masora media
ad hunc locum notat: קרי לויח כן כתובין
Nobis hac vice sufficiat judicium R. Haggæonis scil. אש להם
שני הטעמים; adducit idem Rabbinus ex Pf. 100. hujus rei exem-
plum. Ita hoc in loco R. Kimchi: פירוש לו לגוי הרבית השמחה
אבר לאויביהם לא הגרלת השמחה אבל המעטת
Ut verò scriptio, ita & lectio hoc in loco est antiquissima, quâ de re
testatur Chaldæus ita reddens hoc incisum: אסגיתא חרור להון
qui expressè reddidit lectionem, quod & *ὁ ἑστανήμωντα* observâ-
runt. Scriptio interim per לא non minus est vera, nec tamen sequi-
tur hanc unicè in translatione esse retinendâ. Sicut enim Deut. 3. v. 11.
scri-

scriptio habet לל, quod tamen legendum per לל : ut aliàs לו scribitur, & לל legitur 1. Sam. 2. v. 16. c. 10. v. 2. ita hoc in loco scriptio habet לל, lectio verò לו. Quod porro attinet gaudii descriptionem, absoluitur ea gemino simili. Erit enim כשמחת בקציר, quæ verba hic non faciunt Enallagen constructi pro absoluto, sed designant elegantiam linguæ, quâ nomen unum regit alterum intercedente particulâ separabili. Erit 2. כאשר יגילו כחלקם שלל, quâ Phrasi perfectissimum notatur gaudium.

25. Versu tertio causa tum gratiosæ Visitationis, tum ortæ exinde Christianorum & gaudii multiplicationis ponitur, humani generis per Christum in libertatem vendicatio, quæ ipsa more corporalis liberationis, & quæ illam præcedit, servitutis describitur. verùm מריש כדרך מריש scilicet על סבל 2. מטה שכב & שכב הנגש sunt manifesta extremæ servitutis argumenta, quæ qui confringit, liberator audit. Conf. quâ Phrasin Gen : c. 27. v. 34. c. 49. in benedictione Isacharis : Esai. c. 10. v. 27. Formalis igitur ratio liberationis describitur per potentissimam victoriam & comminationem peccati, maledictionis legis, ipsiusq; Diaboli, idq; partim in m. 1. eoq; toto, partim in m. 2. Modus exprimitur hic מריש כדרך מריש, & quâ antithesin Terrestrîû bellorû explicatur v. 4. Scilicet ibi cû magno confligentiû strepitu, Equorû fremitu, jaculorum sonitu concurritur, vestes pugnantîû vel sanguine commaculantur, vel planè incendio consuuntur. Hæc verò planè alia & spiritualis erit liberatio Ad סאן סאן. maximis Interpretibus aqua hæret. Kimchi dicit: כמקרא במלחמה ואלו חברים ענין מלחמה ואלו חברים ענין מלחמה לשון צהלה פתחן proinde rectè monet alius, quod sit פתרון לפי פתחן. Nos itaque præsupponimus, quod utraque vox sit ענין מלחמה. 2. quod סאן sit nomen, סאן part præf. Kal. 3. quod סאן non sit in regimine positum, adeoque, quod forma ejus absoluta nõ habeat Kametz sed Scheva. Hinc 4. non interpretaberis: Omnis conflictus confligentiis sit cum commotione. Docet enim Paschta, סאן esse partem principalem Prædicati, reddes igitur: Omnis conflictus confligit (vel est confligens cum commotione) quod si prior illa deberet obtinere resolutio, Paschta non in voce secundâ sed tertiâ locum haberet.

26. Vidimus hætenus generis humani visitationem per Mes-

ſſæ

siæ in carne manifestationem, Christianorum multiplicationem, gaudii magnitudinem, generis humani liberationem, superest regni spiritualis instauratio: quæ ipsa velut causa ponitur illius visitationis, manifestationis, liberationis. v. 5. 6 Est autem ילר idem quod ילר modò ob servetur regula de præteritis & futuris supra recitata, & jungatur cum nomine, ad demonstrandam incarnationem & humanæ naturæ veritatem. Incisum secundum respicit divinitatem: nec minus tamen describit incarnationem: videatur de illa filiatione מרצאות Michæ 5. 1. & illud חוקי, Hactenus Messiaë personam descripsit ab utriusque naturæ veritate, & personali unione, quæ posterior notatur per utrumque incisum conjunctum scilicet לנו הוא הכן שנתן ילר שילך לנו

27. Administrationem regni describit in inciso 3. ותהי וצמח המשרה על שכמו. Vox משרה est à rad: משרה quæ non, nisi bis, nec nisi de agone illo admirando Jacobi cum filio DEI usurpatur, vid: Gen. 32. v. 18. Hof. 12. v. 3. Unde sacrum nomen ישראל in illâ spirituali victoriâ Jacobo primò omnium impositum. Ratio ὀνομασολογίας additur כי שריות וגו'. Hinc igitur משרה, (quæ Vox non nisi in hoc & sequenti versu reperitur) etiam de spirituali principatu vi radice erit intelligenda. Sed quæritur, quomodo dicatur משרה fore super humerum ejus, cum Vox שכמו nunquam inveniatur aliàs, nisi בענין עבודה? Resp. 1. Instauratio illius משרה ex parte Messiaë conjuncta fuit cum servitute ad usque mortem crucis. Quorsum fortean respexit Jonathan, qui reddidit: ומשרה וקבל אוריתא עליה למשרה. 2. Dicitur id nostri respectu, sc. jugum bajulationis & virga servitutis erat super humeros nostros vid. m. 7. v. 3. i. e. Erasmus damnatis æternæ servitutis. At non ita liberator; non virga, non servitus super humeros ejus, sed dominium; quod enim formam servi ad tempus induerat, nostri causâ fecerat: adeoq; quod hic dicitur משרה על שכמו non sine mysterio opponitur illi מטה שכמנו quam nobis incubuisse idem versus tertius affirmat.

28. Membrum 2. v. 5. magnificam Regis fuit nomenclaturam, ne quis illa, quæ dicuntur in m. 1. ad ullum ψι λδν ἀνθρώπου vel

vel ad Hiskiam referat, quod posterius pertinaciter defendunt in
hunc locum Commentatores Rabbin, quos inter Abrabniel, cu-
jus hæc verba **התארי** כולם להזקיה בעל שמנה שמות
כאלו אמר התשועה הגדולה ממפלתו שר סנחד/ תהיה
זכות הזקיה שנוצר לתועלתנו שהיה על שחמו המ
המטרה שהיא המלכות בלו השתעבדות ושאר המפרשים
כל התוארי/ להקבה מלכד שר שלום:

At hanc ipsam Judæorum expositionem manifestè tollit m. secun-
dum, quod tamen duplici ratione partim à judæis, partim à judai-
zantibus quibusdam exponitur. Judæi plurimi & in specie Raschi,
kimchi &c. priora nomina omnia ad Deum, posterius ad Hiskiam
referunt, cum videant tam magnificam denominationem notare
sublimiorem aliquam Hiskiâ personam, divinamq; naturam. Ita-
que si hic admittenda est de Hiskiâ expositio, omninò præstat hæc
judæorum interpretatio, quàm quorundam, hæc quidem in parte
& quâ scopum Judaizantium expositio, quæ totam illam nomen-
claturam refert ad Hiskiam, quæ ipsa tamen utraque expositio fun-
damentaliter evertetur ex literâ.

39. Primò igitur verbum **ויקרא** impersonaliter hic explican-
dum, vel passivè, ut idem sit **ויקרא שמו**, quod: *Man wird Shm
nennen*; ut rectè illud etiam à Chaldæo observatum est, qui red-
dit: **ויאקרו שמו**. Abrabnielis in Christianos infelicem digressi-
onem tantùm hic notamus, cum per Disputationis angustiam ex-
primere non possimus. Frequens est apud Hebræos hæc activorum
pro passivis & impersonalibus usurpatio. Sic versu hujus capituli
2. sicut exultant, potest reddi *wie man frolocket*/ vid: Prov. 25. v. 6.
Præprimis autem frequentissimum id est verbo **קרא**, quod docent
partim loca, quæ quâ totam Phrasin diversum, partim eundem
habent positum; Ex priori ordine videatur Genes. 4. v. ult.
Ex ordine posteriori vid. Genes. 25. vers. 25. & v. 19. Hinc se-
quitur omnium exemplorum inductione confirmatus Canon: :
Nomen postpositum Phrasi **קרא שמו**, sive illud activè sive pas-
sivè sumatur, semper est non denominantis, sed denominati. Ex
multis vid. Gen. c. 4. v. 25. & 26. c. 5. v. 22. c. 25. v. 25. & 29. c. 38. v. 30.
Sic hoc loco firmiter concluditur: nomenclaturam hanc non esse
Dei

Dei denominantis, sed denominati; Nec verò vel ipsius Raschii
& celeberrimi Rabbini iudicio Hiskia omnia competunt. E.
Messia, cum non detur inter nos tertium.

30. Qui regulam illam quidem non negant, adeoque in inter-
pretatione quidem nobiscum conveniunt, sed in applicatione dis-
sentiant, omnia illa nomina applicando ad Hiskiam, illos ex singu-
lis vocibus erroris arguemus. Vocabitur enim **י. פלא**, quæ Vox est
à radice, non nisi in Niphal & Hiphil usitatâ, & quidem de rebus
planè stupendis, creaturarum potentiam excedentibus, Conf.
Exod. 15. v. 11. Pl. 72. v. 18. Psal. 77. v. 18. Cui principali vocis signi-
ficationi hoc loco insistimus. Qui verò arbitrantur, Hiskiam **פלא**
dici ob insignia miracula ejus tempore facta, inepti sunt, cum de-
nominatio illa, hoc respectu plane sit extrinseca. Propriū igitur hoc
nomen nostri Messia, qui jam ante responsione datâ Manuæ hoc si-
bi nomen consecravit. Jud. c. 13. v. 18. & summo quidē jure, cum tota
ipsius vita miraculis abundet, unde & **י. תירר** / legimus loco su-
pra memorato. Dicitur 2. **י. עצה**, quod consilium omne Patris de-
nostrâ salute nobis annunciavit. Dicitur 3. **אל גבור**, Jonathan
reddidit per **אלהא גבורא**. Significationem **אל** vide in tractatu
Clariss. Domini Præsidis de divinis nominibus. Principaliter illo
notatur divina fortitudo quod Lutherus in versione attendit, ut
Græci in Pl. 22. ubi est **אלהי אלהי** reddiderunt *δύναμις μω*, *δύνα-*
μις μω. Rectius. *Mein starkes Gott/mein starkes Gott*. Sic hoc
loco cum sit Paronymum, rectius reddo, per Deum fortem, & su-
peradditum **גבור** per robustum. Dicitur 4. **אבר ער**. Ut verò per
אל magnifica & potentissima DE I s. Emanuelis fortitudo nota-
tur; Ita hic per **אל** munificentissima & ineffabilis in filios affectio
innuitur, quæ conjuncta principium fuit nostræ reparationis. Vo-
cabitur 5. **אל שר שלום** quomodo nullus vel Rex vel Princeps
dicitur, excepto Messia: quale autem regnum, quale gaudium, talis
pax intelligitur, proprium sc. regni Christi inseparabile est justitia
Gaudium & Pax in Spiritu S.

31. Prout verò in Politicis *ratio status* partim respicit Regem,
partim ipsum regnum, & utrobique distinctis rationibus & modis
conservatur & confirmatur. Ita hic in descriptione regni spiritua-
lis,

lis, ubi de Rege actum fuit v. 7. subjungitur status regni v. 6. ubi Vox
 1. & 2. spiritualis Domini majestatem; Tertia, æterna Pacis instau-
 rationem; Quarta, utriusque infinitam durationem: Incisa deni-
 que posteriora m. i. regni spiritualis super thronum Davidis instau-
 randi per משפט & צרקה confirmationem & in omnia secula
 foundationem proponunt; Membrum verò posterius conclusionem
 exhibet, certitudinem prædictorum confirmantem. Atque adeò,
 præmissâ jam prolixiori resolutione, ex hoc loco concludimus:
 הויה שאמיתה הכוונה ומוי שנאמר ולך ולך לנו וגו' הוא
 גם אמיתה כוונה פלא וגו' יש עליו חזקה אינהוא על מי
 נאמו פלא וגו' למען ודרך הפך משיחיש מי שעליו אמיתה
 Majorem negabant Judæi, sed illa jam fundae
 ta in resolutione, & confirmata superiori regulâ: Minorem nega-
 bunt Judaizantes, sed & hanc roborârunt singula nomina adeo-
 que manifesto constat ex hoc Vaticinio vera Messia divinitas, hu-
 manitas, personalis unio, regni spiritualis instauratio, & si quæ
 alia ad hoc mysterium faciunt.

LOCUS V.

על מלאכת המשיח הנביאית
 הראיה ex Esai. c. 2. v. 3.

אם יתכן שמציון תצא תורת המשיח ודבר י' מירושלום
 ושנאו על ההרים רגלו מבשר משמיע שלום מבשר
 ישועה מוכרח מוכרח להתחדש חוץ ממעלת וכבוד תורת
 משה בשורה בשורת שלום והבטחה שבת גאולה כיר
 המשיח שהוא משוח לבשר ענויסוג/ ולשאוב מים כששון
 מפעיני הישועה:

כי אם כלם נוסדו על רגלם למען וגו'

32. Si quæras hodie ex Judæo de doctrinâ Messia, nihil respon-
 debit præter תלמוד תלמוד, item, תורה תורה; Si de sacrifi-
 cii, vel Sacramentis, ad legalia in tertio templo redinstauranda
 provocabit. Si quæras de autoritate Talmudicâ, reponent ex Tar-
 gum Cantici ad v. 2. גאוריתא לן יהיה דיתב לן גאוריתא
 ער ידוהי רמשה ושתא. סררי ומשנה ותלמודי
 שנה

שנה הלכות מובטח לו שחורו item בצורה זג
 המקורש תלמוד אין למעלה item: בן העולם הנב
 לעולם ישלש Hinc monitum Magistrorum: משלש
 אדם שנותו שליש במקרה שליש במשנה
 תורה Sed & tritum illud: ושליש כתלמוד
 & quæ plura alia: שבכתב נוסדה על תורה שבפה
 sunt Rabbīnorum suorū monita. Nos priori errori opponi-
 mus illud: מציון תצא תורה; quæritur, quæ doctrina? Resp.
 non Legū, (quæ egressa, est ex Sina, nec ita egressa est in gentes,
 prout egressura dicitur hæc תורה, cujus egressio ex Zion, causa-
 ponitur multiplicis gentium ad Messiam conversionis vid. v. 2. 3. 4.
 Esa. c. 2.) sed Evangelii. Quin lex egressa est in diebus Moysi: hæc
 in diebus Messia, consentiente R. Kimchio in l. illum: Hic Doctor,
 inquit, vel המורה item השופט est res Messias: Sed & illa,
 quæ hic dicuntur fore בימות המשיח באחדית היום
 confirmat generaliōri regulâ, conferatur de hac nova doctrinâ,
 i. המשיח המורה Esa. 52. v. 7. ut & c. 61. v. 1. 2. 3. & patebit,
 פירוש התלמוד. Nos hic loca saltem monstramus, rationibus
 ipsi disputationi reservatis: addimus tamen testimonium Jona-
 thanis ex Targum in c. 1. 2. Esa. 3. ubi, quod dicitur: Haurietis
 aquas cum gaudio ex fontibus salutis מִפְּעֵי הַיְיָ de novâ doctrinâ
 à Messia per Apostolos & Evangelistas in terrarum orbe prædican-
 da: חרות מכתירא צדוקיא, i. e. &
 accipietis doctrinam novam cum gaudio à sacerdotibus iustorum: quâ pa-
 raphrasi locum hunc concludimus.

LOCUS VI.

ex Esaia Cap. 51

Argumentum contra Rabbinicum.

על מלאכת המשיח בעופן גאולתנו שבהכרתו

נרפא לנו:

הוא שמשחת מאיש מראשו לששטמו עליו רבים:

הוא

הוא שגבוה וחרל אושים) כמסתר ממג פנים :
 הוא שמסבול פשעינו ועול מכאבינו מכה אלהים :
 הוא שבהנגשו ומפלא עניותו אנגור מארץ היים :
 הוא שעל לא חמס עשה סם קכרו ואת רשעים :
 הוא שאחר אשם נפשו ברעתו יצדיק רבים וגו :
 הוא איז בעל מלכות גשמית אלא הוצרך לרעת חלו
 ולהכרת על פשענו ביד המות להביא אלנו צדק
 על מים

וגם רממותו וגשיותו וגבהו אחרו זקיפותו איז
 ארצו אלא שממי :
 כי אם נושא כלם מלך המשיח ולמען יצא אלנו מות
 שמשיר וגו

Major probatione non indiget: minor fundatur in ipsis Propositionibus, quæ ex Prophetâ contractæ sunt in majori. Sed hic Messiam esse negant improbissimi hostes Jesu Nazareni, supponentes vel uti R. Haggæon & Menachem Jeremiam: vel uti in Midraschoth quorundam Mosen, vel uti Raschi, & uterq; Kimchi *populum Judaicum*. Sane in nullo Scripturæ Ebraicæ Vaticinio usque adeo petulantia & perversitas hujus ופה לתול conspiciendam se præbet, quàm in hoc divinissimo textu; Nos, cû illum pro Dignitate specialiter examinare non liceat, Judæos nostros relegamus, tum 1. ad prædictam tribus illustribus vocibus superexaltationem, tum 2. ad profundissimam illam hujus נרשא exinanitionem, 3. peccatorum mundi bajulationem &c. cap. 53. à v. 1. ad 10. &c: tum 4. ad venerabilem Jonathanis *de Messia* expositionem: הנה יצלח עברי משיחא ורום ויוסגא ויתקף להרא cui suffragatur Ramban & antiqui Midraschim (à quibus illi, non diffidente id R. Abrabo. sine causa secessionem faciunt: quin hic non video inquit quid in illa expositione de Jeremiâ solidi sit ויהי כה יפיו) ut cû illa nec in *populum Judaicum* nec Jeremiam

miam nec ullum alium quadrare videant JESUM NAZARE-
 NUM UNICUM MUNDI REDEMPTOREM, MOR-
 TIS, INFERNI per propriam mortem DESTRUCTOREM
 unice agnoscant, & exemplo Dynastæ illius ÆTHIOPIÆ, vel
 ex hoc illusterrimo textu moti in illum credant. Obstinatissimo Na-
 zarenorum oppugatori R. Abarbineli, præter illa, quæ breviter, sed
 sufficienter in hoc argumentum diximus, nihil reponimus, nisi id,
 quod post infelicem pugnam concludit nostram expositionem in
 Esai. c. 9. de spirituali Messia: nostri regno, scilicet.

מה לי להשיב ערף כברייהם שהמרה כעשה
 תעתועים

33. Nunc igitur illustrem Disputationis materiam concludi-
 mus. DEUS excecatus ἀπὸ μέρους israelis ex alto misceatur, ut post
 illum, quem magnam partem contigisse vel etiamnum contingere
 videmus, plenitudinis gentium in Ecclesiam ingressum, id quoque
 compleri videamus grande mysterium καὶ τότε πᾶς Ἰσραὴλ σω-
 θήσεται.

החלה לארץ הסתולל בתושבתורת שזורנו ער כה

ויתן בפינו מענה לשון אמרי אמת :

תמה נשלמה

בסוף השנה :

שנת

גם זמנים יתרה

גם עשה ולפיק

אל עין והקורא

או אפשר לבר כלי הכז

או אפשר לרפוס בלי טעיות :

אנה תקגרה :

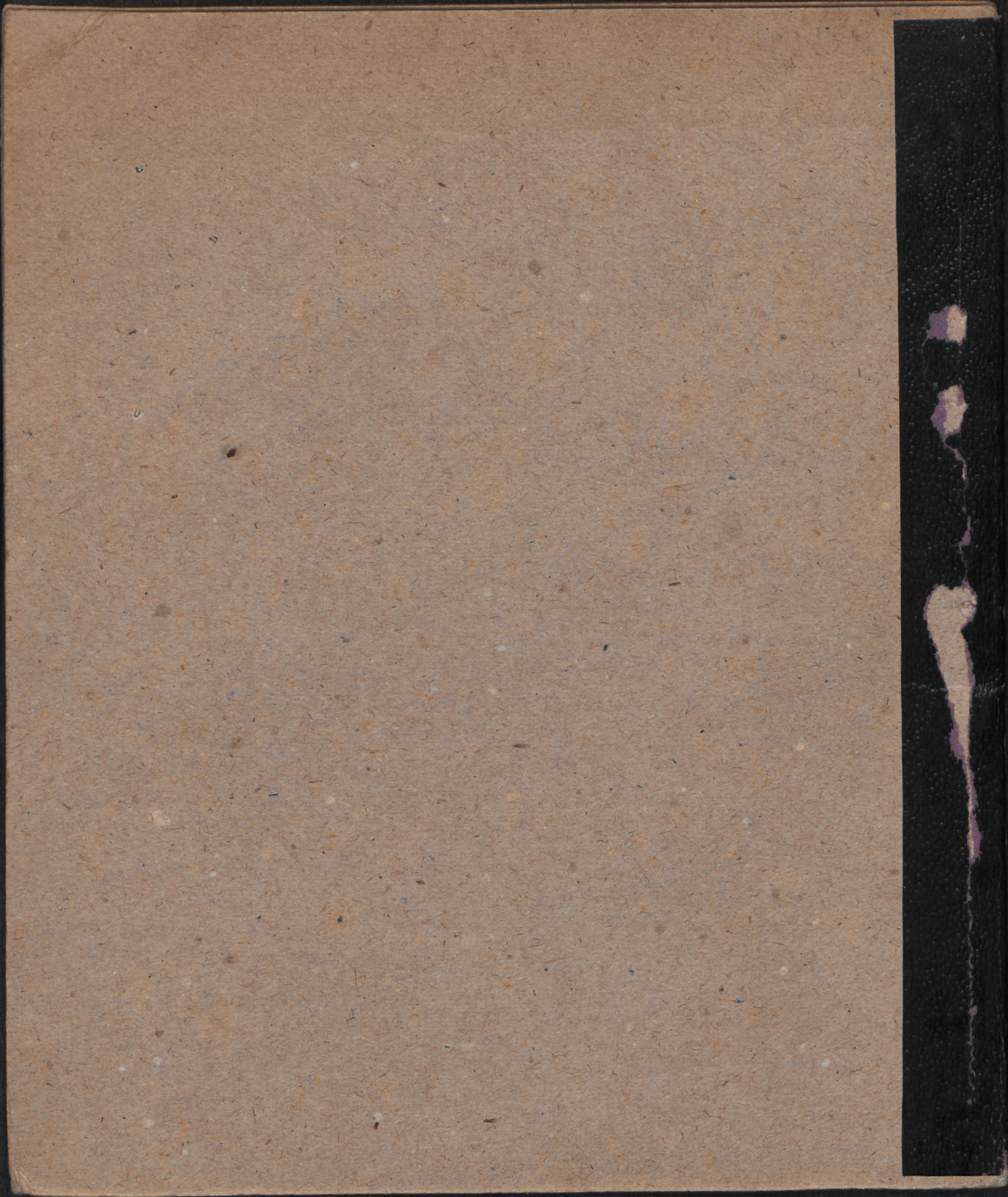
ס(ו)ס

nathan hunc Puerum Messiam futurum dicit, ve
 enim *וְנָתַן אֱלֹהִים* locum illum: כר אתיהב
 דנתא עלוהי למטרה ואחקרי שמוה מן
 עה אלהא גברא קים לעלמיה משוחא
 :ירשלמא יסגו עלנא ביומהו: Eundem
 vocat etiam דיו משוחא dicit, quem il
 agnovisse, patet tum ex illis, quæ supra memini lo
 5. loco illustrissimo, Judæis iterum atq; iterum
 Hebræo habetur צבי לעטרת אחרת
 At Jonathan Dom. exercitiu dicit fore Messia: sic
 דעושר descripsit in translatione c. 11. v. 1. ונצר
 יפרו, מששיו יפרו, Quis ille חטר? Resp. Jonathan
 מבנהו דושי, Quis ille מלכא? pergit: מבנהו
 דושי: idem caput רוחנית eleganter ad Messia
 versum 6. בארעא ארעא, Quis ille שרש ורשו?
 & vers. 10. אלו גוים ידרשו, Quis ille שרש ורשו?
 בר ברית דישו: Quis ille שרש ורשו?
 לעמיה ליה מלכו ישתמעון:

20. Nos verò, ut *דו תיס סοικονομιας μυστη*
 diamus, explicandum sumemus non nisi locum u

ESAIÆ IX. à v. 1. ad

Hinc Argumentum deducimus tale Ebreum con
 גו ימלאכתו שר' המשיח: הוא שבהיותו
 נבור אבי עד שר שלום ילד ילד לנו ויחית
 טה שכמנו ושבת הנגש בנר כיום מדין
 סא רוד ושלומו אין קצלו לשתכון מעתה ועד
 דהוה גם אדם גם מושיע יגם מלך אמתיו
 כו דוד הוה שבהיותו למ' גו

Ita autem præcedit hic Propheta, ut 1. statui grati
 tum extra gratiam, vel Christum, ubi non e
 צוקהואפלה vid. v. ult. C. 8. cui subjungit 2. statu
 etè prædicens I. Generis humani per Messiam visi
 fam v. 1. 2. II. Liberationem spiritualem & pote
 III. Filii Dei incarnationem stupendam, totamq;

v. 5. 4.

